

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת שמות תשע"ג

"וַיִּנְחֲנוּ מֶה" - עֲנֹתֶם שֶׁל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן

לבו הנקי של אהרן הכהן

הקב"ה מתגלה אל משה בסנה, ואומר לו: "רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם, וְאֵת צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נְגִשְׁוֹי, כִּי יִדְעֹתִי אֶת מִקְאֲבֵיו... וְעַתָּה לֵכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה, וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם" (שמות ג, ז-ט). כיצד מגיב משה לדברים הללו? - הוא מתנכח עם הקב"ה שבעה ימים (רש"י שם ד, י), בניסיון לפטור את עצמו מן השליחות. במשך שבעה ימים מנסה הקב"ה להשפיע על משה ללכת למצרים, ומשה מוצא תירוץ אחרי תירוץ למה הוא לא מתאים לשליחות הזו, עד שבסוף "וַיִּיחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה" (שם, ט).

איך ניתן להבין את סירובו של משה רבינו ללכת למצרים ולהציל את ישראל מן השעבוד? הרי המצב של ישראל הוא נורא ואיום! פרעה משעבד אותם בעבודת פרך, "שוחט תינוקות ישראל ורוחץ בדםם" (רש"י שם ב, כג), משה היה צריך לרוץ ולמלא את השליחות המוטלת עליו כמה שיותר מהר! אלא, כמו שרש"י מביא, משה "לא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו, שהיה גדול הימנו, ונביא היה" (רש"י שם, ט). "אמר משה: עד שלא עמדתי, היה אהרן מתנבא להם שמונים שנה... ועכשיו אני בא להם בתחום אֶחָי, שיהא מִיִּצְרָ"?! (תנחומא שמות סי' כד) אהרן גדול ממני בשנים, הוא גם נביא, הוא מנהיג את ישראל במצרים ונושא את סבלם במשך כל השנים בהן ישבתי בנחת במדין, ולפתע פתאום אבוא ואקח ממנו את כל הגדולה? הרי זו פגיעה נוראה בכבודו של אהרן! לכן מנסה משה לסרב ללכת למצרים.

אבל עדין לא מובן. הרי פיקוח נפש לא נדחה מפני עלבון של מישוהו, שעלול להפגע. אם תהיה שרפה ח"ו, ויהיה ילד בתוך השרפה, אין כאן מקום ל"כפודים" מי ילך להוציא את הילד. הראשון שיכול - צריך לקפוץ ולהוציא את הילד מהשרפה. התשובה היא, שמה רבינו מבין, שגאולת ישראל ממצרים אמורה להיות גאולה נסית, לא טבעית, ונס הוא נס שלם רק אם אין בו שום פגם ברוחניות. אם יש בו איזה פגם רוחני - אין זה נס שלם. ממילא, אם יש חשש לפגיעה באהרן, לא יתכן שזו תהיה יציאת מצרים המובחרת, ולכן הוא מסרב ללכת. "שָׁלַח נָא בְּיַד תְּשַׁלַּח" (שמות ד, יג), לא אותי.

מה אומר על כך הקב"ה? - מספרת התורה: "וַיִּיחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר: הֲלֹא אֶהְרֵן אֶחִיךָ הַלֵּוִי, יִדְעֹתִי כִּי דִבַּר דִּבְרֵי הָאֵל, וְגַם הִנֵּה הוּא יֹצֵא לְקִרְאֲתְךָ, וְרָאָךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ" (שם, יד). לשם מה מודיע הקב"ה למשה, שאהרן ישמח לראותו? הרי זה מובן מאלי! אדם פוגש את אחיו לאחר שישים שנה שלא ראה אותו, בנוסף לזה האח בא עם בשורות נפלאות, שפרעה יקבל בקרוב מה שמגיע לו, ואנו נצא ממצרים, נקבל תורה ונבוא אל ארץ זבת חלב ודבש, מי לא ישמח על פגישה כזו? אומרים חז"ל: "וְרָאָךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ" - "לא כשאתה סבור, שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה" (רש"י שם). אין מקום לַחֲשֵׁשׁ שֶׁהֵעֲלִיתָ, שאהרן יפגע

משליחותך. הלב של אהרן נקי לגמרי מקנאה ומקפידא. רק שמחה תהיה לו, ללא כל תרעומת או צער, אפילו לא בלב. כי אהרן לא חושב על עצמו כלל. אם לכלל ישראל טוב לצאת ממצרים, והמנהיג הטוב ביותר עבורם הוא משה - אהרן שמח במנהיגותו של משה, ולא מצטער כלל על אבדן המנהיגות שלו. ממילא - אומר הקב"ה למשה - תוכל לקבל על עצמך את השליחות ללא שום חשש.

חז"ל באמת אמרו על אהרן, "בשכר וְרָאָךָ וְשָׁמַח בְּלִבּוֹ" זכה לחושן המשפט על לבו" (שבת קלט, א). למה? - כי אהרן גילה כאן גדלות מיוחדת, לשמוח בלב שלם בראיית אחיו, שבא לקחת ממנו את הגדולה. מי שלבו נקי כל כך, בלי שום נגיעה עצמית - הוא האדם המתאים לשאת את חשן המשפט על לבו. הרי השאלה שנשאלת בחושן המשפט ע"י הכהן הגדול באה מצד כלל ישראל, וגם התשובה שמתקבלת בחושן מיועדת לכלל ישראל, לא לכהן הגדול באופן אישי, וא"כ ראוי שהחשן יהיה מונח על לב נקי כזה, שנושא את לב כל בני ישראל, ולבו הוא פֶּלֶב כל ישראל. כך ידע לפרש את התשובה שקבל מן השמים באופן נקי, בלי שום נגיעה ומחשבות עצמיות.

"הִנֵּה מֶה טוֹב וְיִמָּה נְעִים שְׁכַת אֲחִים גַּם יָחֵד"

והנה, לא רק אהרן נקי מאנוכיות באופן מוחלט, אלא גם משה כך. כמו שאהרן שמח בלב שלם כשטוב למשה, כך משה שמח בלב שלם כשטוב לאהרן. הפסוק אומר: "הִנֵּה מֶה טוֹב וְיִמָּה נְעִים שְׁכַת אֲחִים גַּם יָחֵד. כְּשֶׁמֶן הַטּוֹב עַל הָרֹאשׁ, יָרֵד עַל הַזָּקָן, וְזָקֵן אֶהְרֵן וְשִׁירָד עַל פִּי מְדוּחָיו" (תהלים קלג, ב). שואלים חז"ל: למה נֶאֱמַר כאן פְּעַמִּים "זָקֵן"? "וכי שני זקנים היו לאהרן? ! אלא כיון שראה משה את השמן יורד על זקן אהרן, היה שמח כאילו על זקנו יורד" (ויק"ר ג, ו) למרות שהכהונה היתה אמורה לצאת ממשח, והיא נלקחה ממנו ונמסרה לאהרן בגלל סירובו של משה ללכת למצרים (רש"י שמות ד, יד), משה לא מקנא באחיו כלל, ושמח במשיחתו לכהן כאילו הוא עצמו זה שנמשח.

שני האחים, גדולי ישראל, אוהבים זה את זה ודבוקים זה בזה בלי שום חציצה ובלי שום נגיעה עצמית. שניהם רוצים זה את טובתו של זה, ואת מה שטוב לקב"ה וטוב לישראל. זה מה שאכפת להם, לא על עצמם. לכן משה יכול לומר על עצמו ועל אהרן "וַיִּנְחֲנוּ מֶה" (שמות טז, ז). מה פירוש "וַיִּנְחֲנוּ מֶה"? - אין לנו שום עצמיות, ואיננו נחשבים לכלום. דוד המלך אומר על עצמו: "וְאֶנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ" (תהלים כב, ז). התולעת היא בריה חלושה מאוד, אך בכל זאת יש לה כח לעשות משהו. אברהם אבינו היה עוד יותר עניו, ואמר: "אֶנְכִי עֶפֶר וְאֶפְרָ" (בראשית יח, כז). עפר ואפר הם חסרי כל ערך וחשיבות, אינם יכולים לעשות כלום, אך בכל זאת, יש להם ממשות. אבל משה אומר "וַיִּנְחֲנוּ מֶה". אפילו ממשות אין לנו. אין לנו שום רצון עצמי משלנו, חוץ מרצון ה'.

שהרגו את חור שסרב לאותה בקשה], ואז יתקיים בהם הפסוק "אם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' פֶּהַן וְנִבְיָא"⁸ (איכה ב, כ), ולא תהיה להם תקנה לעולם.⁹ לכן הסכים אהרן לעשות את העגל, כדי להציל את ישראל מִמַּפְלֵה שאין אחריה תקומה (סנה' ז, א). אמנם הוא לא צדק בהכרעה שלו, ה' כעס עליו והעניש אותו על מה שעשה¹⁰, אבל זה היה השיקול של אהרן - אהבת ישראל. לעומתו, משה רבינו הוא בבחינת "יקוב הדין את ההר". לא מבוסס על שום דבר אחר, רק על מה שה' אומר.

רק המבטל את עצמיותו ראוי להביא גאולה לעולם

חז"ל אמרו, "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר: וְתֹאמַר אֲסֹתֶר לְמַלְכָּךְ בְּשֵׁם מְרַדְכִי" (אבות פ"ו מ"ו). כשמרדכי מגלה את הקשר שקשרו בגתן ותרש נגד המלך, יש לאסתר הזדמנות לרכוש "נקודות זכות" אצל המלך, ע"י שתתן לו להבין כאילו היא זו שחשפה את המזימה. אבל אסתר אינה עושה כן, אלא אומרת את הדברים בשם אומרם, ולא לוקחת את הכבוד לעצמה. עד כדי כך היא מצניעה את חלקה בענין, עד שאחר כך, כשהמלך מבקש לקרוא לפניו את ספר הזכרונות, נמצא כתוב שם "אֲשֶׁר הִגִּיד מְרַדְכִי כִי עַל בְּגָתָנָא וְתִרְשָׁ" וכו' (אסתר ו, ב). לא נאמר "אֲשֶׁר הִגִּידוּ מְרַדְכִי וְאֲסֹתֶר עַל בְּגָתָנָא וְתִרְשָׁ", או "אֲשֶׁר הִגִּידָה אֲסֹתֶר בְּשֵׁם מְרַדְכִי עַל בְּגָתָנָא וְתִרְשָׁ", אלא רק "אֲשֶׁר הִגִּיד מְרַדְכִי עַל בְּגָתָנָא וְתִרְשָׁ". אסתר כלל לא נזכרת שם. המלך היה יכול לתת כבוד גם לאסתר, אם לא לרכב על הסוס, לפחות איזה כבוד אחר, אבל היא לא מקבלת שום כבוד בסיפור הזה, רק מרדכי. כי אסתר אומרת דבר בשם אומרו באופן מוחלט, ולא לוקחת לעצמה מן הכבוד אפילו מעט. לכן זכתה להביא גאולה לישראל.

נשאלת השאלה: למה לא מצאנו אצל משה ואהרן, שאמרו דבר בשם אומרו? הרי גם הם זכו להביא גאולה לעולם, אולי אף יותר גדולה ממרדכי ואסתר. ובכל זאת, לא מצוינו שזכר שאמרו דבר בשם אומרו. חשבתי, אולי הטעם לזה הוא כך: הרי למה נצרך התנאי הזה, להיות "אומר דבר בשם אומרו", כדי לזכות להביא גאולה לעולם? מה למדה זו ולגאולה? הסביר המהר"ל (בפירושו למס' אבות שם) כך: אם מי שאינו מקפיד לומר דבר בשם אומרו יביא את הגאולה, הוא לא יתלה את הגאולה בקב"ה, אלא יאמר שהוא בחכמתו ובעוצם ידו הביא את הגאולה. "אני עשיתי, אני פעלתי, ואני הבאתי את הישועה"... ולא זו צורת הגאולה שהקב"ה רוצה בה. הקב"ה רוצה שכולם ידעו ויבינו, שהקב"ה הוא שהביא את הגאולה לעולם, ולא בשר ודם. לעומת זאת, מי שיש לו ענוה והתבטלות מספקת כדי ליחס דברים לאומרם ולא לעצמו, מבין גם ליחס את הגאולה למי שהביאה, ולא לעצמו. מרדכי ייחס את הגאולה לקב"ה, אסתר תיחס את הגאולה לקב"ה, ועל כן הם ראויים להיות אלו שעל ידם תבוא התשועה לישראל. הם דואגים רק לכבוד שמים, לא לכבוד עצמם, ומי שאלה הם מניעיו, זוכה להביא גאולה לעולם.

והנה, אצל משה ואהרן אין חשש כזה, שהם ייחסו את הגאולה לעצמם. הרי הם אומרים "ונחננו מה", אין להם שום עצמיות משלהם, ממילא אין חשש שייחסו את הגאולה לעצמם. א"כ פשיטא שהם ראויים להביא גאולה לעולם.

למה קדמה פרשת מינוי השופטים לפרשת מתן תורה?

להלן בפרשת יתרו, לפני מתן תורה, מספרת התורה על בואו של יתרו אל מחנה ישראל במדבר, ועל מינוי השרים שנעשה בעצתו - "שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מְאוֹת, שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת" (שמות יח, כא). חז"ל

גדול הענוים הוא גדול הנביאים

ענין זה, שמשה רבינו היה חסר כל עצמיות, הוא עומק דברי חז"ל שאמרו, "כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, משה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה" (יבמות מט, ב). ודאי יש ענינים נסתרים בזה, אבל באופן פשוט נראה, שביאור הענין הוא כך: כשאור עובר דרך זכוכית שקופה, הוא עובר פחות או יותר ללא שינוי. נכנס לְכָן ויוצא לְכָן. לעומת זאת, כשהאור עובר דרך זכוכית צבעונית, מתקבל אור צבעוני, כגון הזכוכית שִׁדְרָקָה עבר האור. כך גם בענין הנבואה: הנבואות שנמסרות לנו ע"י שאר הנביאים, מגיעות אלינו פֶּאֹר שעובר דרך זכוכית צבעונית, שאז יש שינוי בצבע האור שמגיע אלינו. לעומת זאת, נבואתו של משה רבינו מגיעה אלינו פֶּאֹר שעובר דרך זכוכית לבנה ("אספקלריה המאירה"), שהאור עובר דרכה בלי שום שינוי.¹

ממה נובע ההבדל הזה? הבדל זה נובע מכך, שמשה רבינו הוא "עֵנּוּ מְאֹד מִפְּלֵ הָאֲדָמָה עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה" (במדבר יב, ג) - "יְנַחֲנוּ מֶה". ענוה מופלגת זו הופכת אותו לחסר עצמיות לחלוטין, כזכוכית חסרת צבע, ועל כן הנבואה עוברת דרכו בדיוק כפי שנמסרה לו. אין אצלו תוספות ושינויים. לעומת זאת, שאר הנביאים לא הגיעו למדרגת ביטול העצמיות באופן מוחלט כמו משה רבינו. ממילא, הנבואה העוברת דרכם "נצבעת" ע"י מידותיהם, ומגיעה אלינו שלא בצורתה המקורית.²

משל למה הדבר דומה? לשני יהודים שביקרו בבית מדרש מסויים, ונתבקשו לתאר את מה שראו. זה מספר שראה ארון קודש וחלונות וסטנדרים, וזה מספר שראה תלמידים יושבים ולומדים. ממה נובע השוני? מזה שכל אחד "נתפס" לראות את מה שעניין אותו יותר על פי מידותיו. שני תיאורים שונים לחלוטין - ושניהם אמת! כך גם בענין הנבואה: כל נביא קולט את מראָה הנבואה דרך כוחות הנפש שלו, וכשהוא מוסר את נבואתו - הנבואה "עוברת" דרך עצמיותו ומושפעת ממנה.³ זהו שאמרו חז"ל: "סגנון אחד עולה לכמה נביאים, ואין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד"⁴ (סנה' פט, א). מראה הנבואה נראה לכל הנביאים באופן שווה, אבל מקבל ביטוי שונה אצל שני נביאים שונים שמספרים מה ראו.^{5,6} עד כדי כך, שאם מוצאים שני נביאים מתנבאים בלשון זהה לגמרי, יש להסיק מכך שנביאי שקר הם, וְתִאֲמָנוּ בִּינֵיהֶם אֵת "נבואתם" (שם) [וכמו בעדים המעידים בלשון מכוונת לגמרי, שיש לחוש שעדי שקר הם, ולפסלם (ש"ע ח"מ סי' כ"ח סעי' י)].

היה קשה לי לפי זה, למה רק משה מתנבא באספקלריה המאירה? למה לא גם אהרן? חשבתי, אולי בגלל שאהרן הוא אוהב שלום ורוחף שלום באופן מופלג (ע"י אבות פ"א מ"ב), נפשו "צבועה" באהבת ישראל, וממילא גם הנבואה העוברת דרכו "נצבעת" באהבת ישראל, ואינה מגיעה אלינו בצורתה המקורית. הגמרא אומרת, שזהו ההבדל בין משה ואהרן, ש"משה היה אומר יקוב הדין את ההר, אבל אהרן אוהב שלום ורוחף שלום, ומשים שלום בין אדם לחבירו" (סנה' ו, ב). משה רוצה רק מה שה' מראה, יקוב הדין את ההר; ואהרן, הנפש שלו כבר צובעת את הדברים באהבת ישראל.⁷

לכן, במעשה העגל אהרן נכשל ועושה עגל (שמות לב, ב-ד). הרי הוא לא האמין בעגל ח"ו, א"כ למה נכשל ועשה אותו? אומרים חז"ל, שאהרן עשה את העגל מתוך כוונה טובה, ומאהבת ישראל. הוא חשש, שאם יסרב לעשות את העגל, ישראל יהרגו אותו [כמו

מוכן שכולם ידרכו עלי, כמו שדורכים על העפר. והנה ידוע, שלא רק את עצמנו או מבטלים, אלא פעם בשנה, בערב פסח, או מבטלים גם את החמץ שלנו, ואומרים שיהיה בטל כעפרא דארעא. והנה, חז"ל לא סמכו על הביטול הזה - למרות שמן התורה אפשר לסמוך עליו (פסחים ד, ב) - וחייבו אותנו לבער את החמץ בפועל, או לפחות למכור אותו לגוי, שמא הביטול לא נעשה בלב שלם, ונעבור ח"ו על איסור "בל יראה" ו"בל ימצא". חז"ל לא סומכים על הביטול שלנו, כשאנו אומרים כעפרא דארעא, מפני שגם על עצמנו או אומרים שנהיה כעפר, ובכל זאת אם משהו מעליב אותנו או "לוקחים ללב" ונעלבים. הרי שהביטול שלנו אינו מוחלט כל כך. וא"כ יש לחשוש שגם ביטול החמץ שלנו אינו מוחלט כ"כ. לכן חייבו אותנו חז"ל לבער את החמץ בפועל. אצל משה רבינו הביטול הוא ביטול מוחלט. הוא מבטל את עצמו כעפרא דארעא, ואפילו פחות מזה. לא רק כעפר ואפר, אלא "ונחנו מה".

משה - "בעלה דמטרוניתא"

קצת תמהתי על העובדה, שבשום מקום ה' לא נקרא "אלקי משה". הוא נקרא פעמים רבות אלקי אברהם יצחק ויעקב, אלקי ישראל, פעם אחת בתנ"ך נקרא גם "אלקי אליהו" (מל"ב ב, יד), נקרא גם "אלקי דוד" (שם כ, ה; ישעיהו לח, ה), אבל לא מצינו שה' נקרא "אלקי משה". למה זה? חושבני, שהטעם לזה הוא לפי מה שאמרו חכמי הקבלה, שמשה נקרא "בעלה דמטרוניתא" (זוהר ח"א כא, ב ובעוד מקומות), הוא כביכול בעלה של השכינה. אלקי אברהם פירושו שהשכינה מתייחסת אל אברהם, או אל יצחק או אל יעקב. אבל משה הוא מעל לשכינה, כביכול, הוא "בעלה דמטרוניתא", ולכן אי אפשר לומר "אלקי משה", מפני שמשה הוא מעל לשכינה, "בעלה דמטרוניתא".

איפה כן נקרא הקב"ה "אלקי משה"? - במעשה העגל. "ויחל משה את פניו ה' אלקיו" (שמות לב, יא). שם כתוב שה' הוא אלקיו של משה. אלא ששם הקב"ה אומר למשה "לך רד" (שם ז), "רד מגדולתך" (רש"י שם), ה' מוריד אותו ממדרגתו, שלא יהיה בעלה דמטרוניתא. לכן אפשר לכנות שם את ה' "אלקי משה". אבל בדרך כלל משה רבינו הוא בעלה דמטרוניתא. הוא כ"כ בטל לגבי הקב"ה, עד שהוא כביכול מעל לשכינה. קשה לומר את הדברים, אבל כך אמרו המקובלים, "משה איש האלקים" (דברים לג, א) - בעלה דמטרוניתא. יש עוד נביאים שנקראו "איש האלקים"¹², אבל עליהם לא אמרו את זה. על משה רבינו אמרו ש"איש האלקים" פירושו בעלה דמטרוניתא. כל כך הוא בטל לגבי השכינה, כביכול נשוי לשכינה. מסיבה זו, לאחר מתן תורה כל ישראל חוזרים לנשותיהם, ומשה, בציווי ה' - פורש מאשתו, כי מעתה - השכינה היא אשתו, שנאמר: "לך אומר להם שובו לכם לאהליכם, ואתה - פה עמד עמדי" (שם ה, כז). אתה נשאר איתי (ע"י רש"י במדבר יב, ח).

אחרי שמשה מקבל את הלוחות, נאמר: "ויקח משה את הלוחות" (שמות לב, טו). שאלו המפרשים: והרי היוצא מבית הכנסת צריך שלא להפנות את גבו לארון הקודש, אלא לצאת כשפניו כלפי ההיכל (מגן אברהם סוף סי' קל"ב). וכן במקדש, היוצא ממנו היה יוצא כשפניו כלפי הקודש. ולא רק ביציאה, אלא גם בכל הדרך עד היציאה היו הולכים לאחוריהם ופניהם אל הקודש (רמב"ם הלכות בבית הבחירה פ"ז ה"ד). ואם כן, גם משה היה צריך לכאורה לרדת מן ההר כשפניו כלפי השכינה, ולא "לפנות" ולרדת! (ע"י ב"אור החיים" וב"העמק דבר" שהקשו כן. וע"י גם בפירוש רבינו בחיי) חושבני שאפשר לתרץ קושי זה על פי מה שבארנו. משה אינו ככל אדם. משה רבינו, כל מקום שהולך אליו -

נחלקו, האם אכן לפניו מתן תורה הגיע יתרו למדבר (כפי הסדר הכתוב בתורה), או שלאחר מתן תורה הגיע (זכחים קטז, א. ומוכא ברש"י כאן - יח, יג). על כל פנים, מינוי השופטים לכל הדעות היה לאחר מתן תורה (ע"י רש"י שמות יח, יג). מדוע הקדימה התורה פרשה זו למתן תורה? אמנם אין מוקדם ומאוחר בתורה, אבל בכל זאת, בכל פעם שהתורה מביאה דברים שלא לפי סדר התרחשותם, יש איזה טעם לכך. מהו אפוא הטעם לשינוי סדר הפרשות במקרה זה?

שמעתי מאבי מורי ז"ל לברך כך: פרשת מינוי השופטים נכתבה לפני פרשת מתן תורה, מפני שהיא משמשת כהקדמה למתן תורה. פרשת מינוי השופטים מלמדת אותנו, מאיזה טעם זכה דוקא משה רבינו להיות מוסר התורה לישראל, ומה החשיבות שיש לכך לגבי מתן התורה עצמו. הרי בפרשה זו מסופר על עצות שנותן יתרו למשה, איך להנהיג את העם: עשה כך, ועשה כך, ואל תעשה כך. כיצד היה אדם אחר מגיב לעצות כאלו? גם אדם מנומס מאד, היה מגיב פחות או יותר כך: 'ראה, חמי היקר! עד היום הצלחתי - גם בלי עצותיך - להכות את פרעה בעשר מכות, להוציא את ישראל ממצרים, לקרוע להם את היס, להלחם בעמלק, להוריד תורה מן השמים (למי שסובר שיתרו בא אחר מתן תורה), בזכותי יורד לישראל מן בכל יום (ע"י תענית ט, א) - ואם כך, באמת תודה רבה, אבל אין לי צורך בעצותיך. ברוך ה', הסתדרתי יפה מאד גם בלעדיהן'. אבל משה לא אומר כך! יתרו נותן לו עצה ואומר לו לשאול את ה' אם לקבלה (שמות יח, כג ורש"י שם), ומשה עושה כדבריו ללא אומר ודברים: "וישמע משה לקול חתנו, ויעש כל אשר אמר" (שם, כד). מפני שמשה הוא "עניו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב, ג), ועל כן אפילו מחותנו, שעד לא מזמן היה גוי, הוא מוכן לקבל עצה.

לכן נכתבה פרשה זו לפני פרשת מתן תורה, כדי ללמדנו מדוע דוקא משה זוכה לתת תורה לישראל: עניו כזה - הוא זה שראוי להיות השליח, לקבל תורה מהקב"ה ולמסרה לישראל. כי התורה צריכה להמסר לישראל כצורתה, ללא השפעה מאישיותו של השליח. ולכן, רק אדם שהוא עניו ביותר, ללא שום עצמיות משלו, מתאים למשימה זו. מי שאינו בתכלית הענוה, עלול (בלי כוונה) לערב בתורה שיקבל בנבואה את עצמיותו. לכן דוקא משה, העניו מכל האדם, הוא הראוי להעביר את התורה לעם ישראל. הוא ימסור את התורה בדיוק כפי שקבלה, בלי להכניס בה שום דבר מעצמיותו, כי אין לו כלל עצמיות¹¹.

"ונפשי כעפר לכל תהיה"

חז"ל אמרו במדרש, שכשה' גזר על משה שלא יכנס לא"י, משה התחנן להכנס לא"י. אמר לו הקב"ה: שני דברים בקשתי. בקשתי 'סלח נא לעון העם הזה' (במדבר יד, יט), ובקשתי 'אעפ"ך נא וְאָרְאָה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה' (דברים ג, כה). "אם אֶעפְרָה נָא אתה מבקש לקיים - בטל 'סלח נא'. ואם 'סלח נא' אתה מבקש לקיים - בטל אֶעפְרָה נָא". כיון ששמע משה רבינו כך, אמר לפניו: רבונו של עולם! ימות משה ומאה כיוצא בו, ולא תנוק צפורנו של אחד מישראל! (דבר"ד ז, י). כי משה מבטל את עצמו לגמרי, אין לו שום עצמיות. רק מה שטוב לקב"ה, ומה שטוב לכלל ישראל, זהו רצונו.

והנה, גם אנו מבטלים את עצמנו בכל יום. היכן אנו מבטלים את עצמנו? - אנו אומרים בכל יום, "ונפשי כעפר לכל תהיה". אני

והגבאי חילק את העליות, צעק אותו יהודי על הגבאי ואמר לו: "לזה ולזה נתת עליה, ולי לא נתת?" ...! שאל אותו ר' יונתן אייבשיץ: הרי לפני כמה דקות אמרת, "עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי!" עונה לו היהודי: "את זה אמרתי לקב"ה, אבל מה זה קשור לגבאי?" ... כמוכן, זו אינה דרך הנכונה. הדרך הנכונה היא של דרכו משה רבינו, לומר "ונחנו מה", גם כלפי הקב"ה, וגם כלפי ישראל.

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

השכינה הולכת עמו. ואם כן, הוא אינו פונה מן השכינה, אלא פונה עם השכינה. לכן, כשרצה לדרת מן ההר, היה רשאי להפנות את פניו לכיוון הליכתו, כי בכל פינות שהיה פונה - שכינה עמו. הוא קודש קדשים גמור, דבוק בחי העולמים כל הזמן. אין לו עצמיות, וכן לאהרן אחיו אין עצמיות. גם כלפי הקב"ה, גם כלפי ישראל, וגם זה כלפי זה, הם מבטלים את עצמם לגמרי.

מספרים, שרבי יונתן אייבשיץ בא פעם למקום אחד בערב יו"כ במנחה, וראה יהודי מתנדה בכוונה גדולה: "אלקי, עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי, עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי" וכו'. חשב לעצמו רבי יונתן אייבשיץ: ליד יהודי כזה כדאי לשבת ביו"כ! בשחרית גם אמר אותו יהודי את המילות הנ"ל בכוונה גדולה. והנה, כשהגיעה קריאת התורה,

1. עי' פירוש המשנה לרמב"ם (כלים פרק ל' משנה ב') שכתב: "אספקלריא - הוא המכסה אשר יעשה לראות מאחוריו, והוא אצלי מילה מורכבת, 'ספק' ראיה'. וזה ישראָה אחורי המכסה - שהוא מזכוכית או מן דבר ספירי (=שקוף) - לא יראָה במקומו האמיתי, כמו שהתבאר בחכמת המבטים, וכן לא יראָה על שיעורו האמיתי. ויקראו החכמים המכסה הבהיר מאד אשר לא יסתיר דבר מאחוריו, אספקלריא המאירה", וע"ש מה שכתב בענין משה רבינו. ועי' גם בשמונה פרקים לרמב"ם, פרק שביעי.
2. זהו שאמרו חז"ל: "משה נתנבא בְּכָה אָמַר ה', והנביאים נתנבאו בְּכָה אָמַר ה'. מוסיף עליהם משה, שנתנבא בלשון זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'" (הובא ברש"י במדבר ל, ב). "פה אָמַר ה'" פירושו - כך אמר ה' בכל לו ונת הענין ("פה" - "כמו"). ואילו "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'" פירושו - כך אמר ה' בדין. כי משה קולט את דבר ה' בלי שיעבור דרך מידותיו, ואילו שאר הנביאים קולטים אותו דרך מידותיהם.
3. ולכן, בימי יאשיהו, כשרצו לדרוש את ה', וחששו שדברי הנבואה שישמעו מן הנביא לא יהיו טובים, מבואר בגמ' שפנו אל חולדה הנביאה (מל"ב כב, יג-יד) ולא אל ירמיהו, [שגם הוא היה באותו זמן, והיה גדול מחולדה הנביאה], "מפני שהנשים רחמניות הן" (מגילה יד, ב). ובאר ב"פרי צדיק" (פרשת מטות אות ב'), שזהו מן הטעם הנזכר כאן למעלה, שהנביא משפיע על אופי הנבואה על פי כוחות הנפש שלו, ולכן פנו אל חולדה, כדי שהנבואה תתפרש על ידה באופן רחמני יותר. [אך עי' מהרש"א (שם) שפירש, שודאי לא סברו שתשתנה הנבואה לטובה מפני שששים רחמניות הן, אלא סברו שתבקש עליהם רחמים לשנות הגזרה מרעה לטובה].
4. וגם אצל החכמים, [שהם עדיפים מן הנביאים (ב"ב יב, א)], מצוינו, שלכל אמורא היה סגנון דיבור משלו (עי' תוס' כתובות ב, ב ד"ה פשיט).
5. וזהו שתיקנו לומר בברכת ההפטרטה, "אשר בחר בנביאים טובים, ורצה בדבריהם הנאמרים באמת". דקשה לכאורה, מה שייך לומר על דברי הנביאים "ורצה בדבריהם"? והרי דבריהם הם דברי ה' בעצמו שנאמרו להם! אלא שהנביא מעבד ומבטא את הנבואה כפי סגנונו, ועל כן אנו אומרים "ורצה בדבריהם הנאמרים באמת". היינו, שנרצית לפניו ית' הנבואה כפי שסיגנו אותה הנביא על פי כוחות נפשו. [וזהו מפני שהקב"ה בחר ב"נביאים טובים", שכוחות נפשם הם טובים וישרים, לפרש את מראה הנבואה באופן שיהיה רצוי לפניו ית'].
6. וכן חלום, הוא אחד ממששים לנבואה (ברכות נו, ב), ובכל זאת - כל החלומות הולכים אחר הפה (שם נה, ב), ופתרונם מושפע מרוח הפותר.
7. ועוד יש לתרץ שאלה זו על פי מה שכתב הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל על מה שאמר משה "ונחנו מה" בלשון רבים, וז"ל: "עם כי גם את אהרן כלל איתו [משה] בזאת הבחינה... [זהו] מפני שתלונת בני ישראל היתה על שניהם [שהרי ישראל אמרו: "מי יתן מותנו ביד ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם... בְּאֶרֶץ לְחֵם לְשִׁבְעַת, פִּי הוּא אֶתָּם אֲתָנוּ אֶל הַמֶּדְבָּר הַזֶּה לְהַמִּית אֶת כָּל הַקָּהָל הַזֶּה בְּרָעַב" (שמות טז, ג)]. ולכן הִשְׁיָבָם משה בלשון רבים, וכלל גם את אהרן עמו - "ונחנו מה".] אבל העיקר בְּזֵאת המדרגה הנוראה - היה הוא לבד" ("נפש החיים" שער ג' פי"ג). ועכ"פ, ממה שכתב הגר"ח "העיקר בְּזֵאת המדרגה הנוראה היה הוא לבד", משמע שגם לאהרן היתה איזו שייכות למדרגה זו, אך לא כמשה. [ומסתבר, שגם משה לא היה כולל את אהרן עמו, אלמלא שהיתה גם לאהרן איזו שייכות עם מדרגה זו].
8. רש"י (סנה' ז, א ד"ה אהרן) פירש, שאהרן כהן ונביא היה. אבל במדרש אמרו: "אמר אהרן, מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נביא, עכשיו אם הורגים אותי שאני כהן מתקיים עליהם המקרא שכתוב" וכו' (ויק"ר י, ג). הרי שחור הוא הנביא, ואהרן - הכהן.
9. הטעם שְׁעוֹן זה של הריגת כהן ונביא חמור כ"כ, לפי שמצינו שהתורה החמירה מאד בענשו של מי שאינו שומע לכהנים ולנביאים, שהם חכמי הדור ומנהיגיו, וְהִיבָה אותו מיתה; דבשמיעה להם תלוי קיום כל התורה כולה, ואי שמיעה להם הוא הריסת התורה (מהרש"א). [והדברים מתאימים עם מה שבאר הרב שליט"א כמה פעמים (למשל בשיחה לקראת יו"כ תשע"ג), שחומרתו הגדולה של חטא העגל היתה כמה שניסו לכפות על אהרן וחור כיצד לפסוק, במקום לשמוע בקולם. ולפ"ז, באמת מוטב שיעבדו את העגל - למרות שגם בזה הם חוטאים באי ציות לגדולי הדור - מאשר להרוג את גדולי הדור, שאת זה רצה אהרן למנוע].
10. ה' רצה להמית את ארבעת בניו של אהרן בגלל חֲטָאוֹ בעגל, אלא שמשה התפלל עליו, והועילה תפלתו לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו שנים (עי' דברים ט, כ ורש"י שם).
11. אולי זו כוונת רש"י במה שפירש על מה שנאמר למשה לפני מתן תורה: "אֲלֵה הַדָּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות יט, ו) - לא פחות ולא יותר (רש"י שם). דלכאורה קשה, למה היה צריך ה' לצוותו על זה? וכי יעלה על הדעת שמשה יוסיף על דברי ה', או יגרע מהם? ! אלא הכונה היא, שכאן - לפני מתן תורה, ובשלב מתן תורה - ניתנה לו מדרגת הנבואה המיוחדת של "אספקלריא המאירה", שעל ידה יוכל למסור את דברי ה' במדויק, ללא שינויים ותוספות. "לא פחות ולא יותר".
12. בסדר עולם רבה (פרק כ') מובא: "אתה מוצא עשרה שנאמר בהן 'איש האלקים', ואלו הן: משה, ואלקנה, ושמואל, דוד, שמעיה, ועדו, ואלהיו, ואלישע, מיכה, ואמוץ".